

Oracions tradicionals eivissenques

per Joan Josep Guasch Torres,
Catalina Ripoll Palerm
i Vicent J. Torres Mora

INTRODUCCIÓ

A l'actualitat les classes tancades a l'ambient circumdant ja són superades. Per poder motivar els alumnes cal buscar temes que tinguin interès per a ells; així ens trobam amb casos en què l'alumne, quan investiga, quan es sent protagonista i quan és adequadament dirigit pel mestre, avança dins temes que pareixen molt inhòspits en principi i arriben a fer-se apassionants.

És el que ens ha passat en aquest recull d'oracions tradicionals eivissenques.

METODOLOGIA EMPRADA

Partirem d'un diàleg amb els alumnes, a través del qual descobrirem que, malauradament, anàvem perdent moltes de les nostres tradicions. Vérem igualment que aquestes eren les que ens donaven el nostre caràcter com a poble. La necessitat de salvar-les ja dominava l'ambient. Vàrem entendre que una d'aquestes arrels eren les pregàries dels nostres avantpassats. Decidirem salvar-les. Bastà solament deixar caure la idea que eren uns detectius que havien de seguir la pista de cada oració, preguntant als seus majors, fins a arribar a la versió original, perquè se'ns omplís la taula de papers, plens de faltes d'ortografia, però que demostraven ben palesament el seu entusiasme. Amb una setmana tenguérem prou per considerar satisfactòria la primera fase del treball: la recopilació.

La segona, més laboriosa, va consistir a corregir l'ortografia, analitzar les paraules usades en les pregàries recollides, etc. Fou el nucli del nostre treball de gramàtica i morfosintaxi al llarg d'una quinzena.

Més tard vengué la feina d'enumerar els temes a què feien referència les diverses oracions, agrupar aquestes segons la temàtica, retirar les repetides —conservant, però, les diferents variants— i distribuir-les en els cinc capítols en què decidírem estructurar el treball.

CONCLUSIONS

Vistes les diferents variants d'una mateixa oració es veu clara la diferència d'eficàcia entre la transmissió oral i la transmissió escrita de les tradicions: aquesta darrera és més exacta. La tradició oral és més subjectiva, i dóna peu a una major aportació personal en la seua transmissió. Així veim que hi ha oracions que són una recopilació de diverses i d'altres que tan sols en conserven una part (vegeu, per exemple, les oracions núm 20, 37 i 42; i també les que van del núm 72 fins al 78). En d'altres casos, aquesta transmissió oral ha fet inintelligibles algunes d'aquestes oracions, senceres o sols part d'elles (vegeu les oracions núm 38, 62, 63, 78, etc.).

Es pot observar també en moltes d'aquestes oracions l'ús popular de l'article literari català, així com la conservació

d'un llenguatge moltes vegades arcaic. Per exemple: la llum, la meua ànima, el dia, el Santíssim Sacrament, el Senyor, el món, la gràcia, el dimoni... També: ànima mia, per ben andar i ben amar Crist, pervengués, dianye, do (de donar)...

En algunes poques oracions es comprova una interrelació entre superstició i fet religiós, combinant una estructura pagana amb un llenguatge devot. Aquest cas es dóna especialment quan s'implora el poder de la divinitat per conjurar algun perill (l'exemple més clar n'és la núm 84; també les que tenen el núm 85 i 88) i en les oracions que hem anomenat «molt específiques» (les que van del núm 89 al 93).

Volem destacar la tendresa i el sentiment profundament cristià d'algunes d'aquestes pregàries. Especialment la núm 46, que arriba a demanar la gràcia del pa tant per a aquells considerats tradicionalment com enemics, els moros, com per a ells mateixos. És una aplicació emocionant del gran manament de Crist: «Estimau-vos els uns als altres, tal com jo us he estimat.»

ESCOLA PÚBLICA COMARCAL DE SANT JOSEP
ABRIL DE 1982

CAPÍTOL I ORACIONS DE CADA DIA

En aixecar-se del llit

1. Quan d'aquest llit m'aixecaré, a la Mare de Déu saludaré, tres dons li demanaré; primerament unió amb tota la gent, la meua ànima se'n vaja per bon salvament, beneït i alabat siga el Santíssim Sacrament. El Bon Jesús prenc per pare, la Mare de Déu per mare, Sant Josep per padrí i un àngel per companyia.

2. Aquestos peus que pos en terra que siguin per ben andar i amar Crist Senyor Nostre i mai més tornar a pecar.

3. Aquestos peus que cal en terra siguin per ben andar, per alabar Déu i mai per pecar.

4. Pos es peus en terra, siguin per ben caminar, per alabar Crist i mai per pecar.

5. Beneït i alabat sia el Senyor que l'ha criat (en veure's el solet).

6. Beneïda sia la llum del dia i el Senyor que mos l'envia (també en veure's el sol).

7. Beneït sia el dia i el Senyor que mos l'envia; i beneït serà qui la saludarà (Ave Maria).

En beneir la taula

8. Oh Déu Pare Omnipotent, amb sa divina paraula, beneeixi aquesta taula i tots naltros. Amén.

9. Oh Déu Pare Omnipotent! Beneïu aquesta taula i tots naltros. Amén.

10. Senyor, gràcies per aquests aliments que mos ofereixes i guarda-mos de no passar fam mai. Jesús.

11. Es menjar que ara prendrem siga per viure i per mantenir-mos as servici de Déu. Amén.

12. Senyor! La santa gràcia beneeixi aquest menjar que ara prendrem i que siga per viure i mantenir-mos al vostre gran servici. Gràcies. Amén.

En encetar el pa

13. Déu mo'n do per sempre. Amén.

14. Déu mos beneixe aquest pa per tots es segles. Amén.

15. En nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant (fent el senyal de la creu amb el ganivet sobre el pa).

16. Déu el creixi i el multipliqui i ens doni la gràcia de la seua benedicció. Amén (senyant el pa).

En haver menjat

17. Bon profit! Déu que mo' n'ha donat aquesta volta mo'n doni per sempre a bastament, a naltros i a tota criatura del món. Amén.

18. Des menjar que ens heu donat, gràcies Senyor vo'n donam, mos serveixi, us demanam, per fer vostra voluntat.

19. Gràcies an el Pare, gràcies an el Fill, gràcies a l'Esperit Sant, gràcies a tot el món. Amén.

En anar a dormir

20. As llit m'he posat, set àngels hi he trobat, tres as peus i quatre as cap i la Mare de Déu as meu costat. Em diu que jegui i repòsi i que no tengui por de ningunà cosa, que si la mala cosa ve ella m'ajudarà.

21. Sant Antoni, amic de Déu, confessor tan poderós, jo us entreg la meua ànima, a Déu i a vós, que me la confesseu i me l'extremauncieu i me la defenseu d'aquella mala espia que navega de nits i de dia, tant en vida com en mort i sempre. Amén. Que així sia.

22. Bon Jesús: si m'adorm i no em despert, que la mort em pervengués i no pogués dir Jesús, ni de boca ni de cor, perdonau-me, Bon Jesús, que ara ho dic per llavò. Senyor! Jo he pecat; tengueu pietat i misericòrdia de mi.

23. Bon Jesús: as llit em pos. Si m'adorm i no em despert, que la mort em pervengués, i no sabés dir Jesús ni de boca ni de cor, perdonau-me, Bon Jesús, que ho dic ara per llavò.

Gloriosa santa Mònica, mare de sant Agustí, encomanau la meua ànima, ara que me'n vaig a dormir, que em pos en aquesta sepultura, si no me n'aixec prenc el Bon Jesús per Pare i la Mare de Déu per mare i sant Josep per padri; Satanàs! vés-te'n d'aquí, que a ca meua no entraràs, ni de nits ni de dia, que jo resaré un Parenostro i una Ave Maria.

24. Bon Jesús!, as llit em pos. Si la mort em sorprengués que no pogués dir Jesús, ni de boca ni de cor, perdonau-me, Bon Jesús, que ho dic ara per llavò.

En aquest llit m'he posat, set àngels hi he trobat: tres aspeus i quatre as cap, la Mare de Déu a un costat.

Cristià, dorm i reposa; no tenguis por de ninguna mala cosa, d'ombra ni de «sombra» ni de res que Déu confonga. Tant de mal em prengui anit com demà per tot es dia com tengué el Bon Jesuset dins el ventre de Maria.

Tot el món de Vós s'illumina, de sa llum que Vós portau. Faceu-mos llum, Verge Maria, i us direm l'Ave Maria.

25. Déu mos do bona nit i demà un bon dia, part en la Glòria quan hora sia, i sia en sa vostra companyia.

En aquest llit m'he posat per adormir-me; si la mort em vengués que no pogués dir Jesús ni de boca ni de cor, perdo-naume, Bon Jesús.

Gloriosa Santa Mònica, mare de Sant Agustí, jo us encoman l'ànima perquè me'n vaig a dormir.

El Bon Jesús prenc per pare, la Mare de Déu per mare, sant Jaume per companyia, que mos salvi i que mos guii, cada nit i cada dia.

26. Bon Jesús, a dormir em pos. Si m'ajec i no m'alçàs, que la mort em pervengués que no pogués dir Jesús, perdo-nau-me, Bon Jesús, ho dic ara per llavò.

Jesús glorificat, jagueu as meu costat; Jesús de la creu, no em desempareu; Jesús, Josep i Maria, que vengueu sempre en sa meua companyia.

27. Pare Nostro!, petit Vós m'heu fet, i m'heu cenyit, i m'heu dit que m'adormís i que no tenguéis por de ninguna mala cosa, d'ombra ni de «sombra» que Déu confonga.

As llit em pos, si m'adorm que no em desperti, que la mort em pervenga, perdonau-me, Bon Jesús, que ho dic ara per llavò.

28. Llum em guarda, llum en guia, Déu mos do tal companyia com tengué el Fill de Déu dins des ventre de Maria. Si m'adorm i no em despert, que no pogués dir Jesús ni de boca ni de cor, perdona'm, Bon Jesús!

29. Bona nit, Verge Maria! Tot el món en Vós s'amplia; amb sa llum que Vós portau, tot el món illuminau. Faceu llum, Verge Maria, i jo us diré l'Ave Maria (es diu tres vegades i segueix una Ave Maria).

30. Si somii, que somii la Mare de Déu. Un Parenostro a sant Cosmi i un altra a sant Damià, que mos guardi de mal somiar.

31. Si somii, que somii en Déu (tres vegades).

32. Si somii, que somii la Mare de Déu, que és ànima beneïda.

33. Àngel de la guarda, dolça companyia, no em desempareu ni de nits ni de dia. Amén. Que així sia.

34. Gloriosa santa Mònica, mare de sant Agustí, jo us encoman la meua ànima perquè me'n vaig a dormir. Que el dimoni no me la tempti ni el pecat no me l'enganyi.

35. Bona nit que Déu mos do, demà un bon dia i glòria al cel quen hora sia.

36. Dianye!, no et determinis d'entrar en aquesta casa, perquè aquí només hi puc entrar jo i la Mare de Déu. Amén.

37. El Bon Jesús prenc per pare, la Mare de Déu per mare, sant Jaume per companyia, que mos salvi i mos guii cada nit i cada dia.

38. Mi amat i bon Jesús, de lo millor favor que em preniu amb el meu cor els presentiments de fe, esperança, caritat i bones obres de mai més ofendre-us, mentre que en tota sa mort siga capaç per considerar ses cinc llagues començant per lo que va dir de Vós el sant profeta David: «Traspasat de mans i peus es poden comptar tots els seus ossos».

39. En es llit me'n vaig a dormir; set àngels hi trobí, tres as cap, dos aspeus i un a cada costat.

Dorm, ànima mia, no tenguis por de ninguna mala cosa, que Déu mos guardarà de nits i de dia de tota mala hora. Amén. Que així sia.

En aquesta sepultura em pos; si no m'aixecàs, que la mort em pervengués que no pogués dir Jesús ni de boca ni de cor, perdonau-me, Bon Jesús, que ara ho dic per llavò.

Jesús, Josep i Maria, jo us ofereix el meu cor i l'ànima mia.

40. Aquesta caseta quatre cantons té, a cada cantó un àngel, la Mare de Déu enmig. Cristià, dorm i reposa, no tenguis por de ninguna mala cosa, d'ombra ni de «sombra» ni de res que Déu confonga.

41. La Mare de Déu saludaré, tres dons li demanaré: l'amor de Déu primerament, pau amb tota la gent, la nostra ànima en bon salvament, que sia alabat per sempre el Santíssim Sacrament. El Bon Jesús vui per pare, la Mare de Déu per mare, sant Josep per padrí i un àngel per companyia.

42. Bon Jesús, a dormir em pos; si la mort em pervengués que no pogués dir Jesús ni de boca ni de cor, ho dic ara per llavò.

Nostro Senyor prenc per pare, la Mare de Déu per mare i sant Josep per padrí. Barruguet, vés-te'n d'aquí, que no pugues entrar a casa ningun vespre ni matí.

Aquesta casa té quatre cantons, i a cada cantó un àngel hi ha; la Mare de Déu enmig hi està. Dorm i reposa, bon cristià; no tenguis por de ninguna mala cosa; si alguna mala cosa ve jo vendré i et despertaré.

He de pensar que aquest llit és sa figura de sa son i sa son hem de pensar que és sa figura de la mort.

Jesús! Si en aquesta santa nit morís sense confessar ni combregar, Jesús, en Vós em confés. Senyor! Vós que sou el pare de tots els sacerdots i sabeu tots es meus pecats quins són, fii que me'ls perdonareu com perdonàreu el bon lladre, clavat de mans i peus a l'arbre sant de la creu. El Senyor, que ha mort en ella, que parli i responga per mi.

CAPÍTOL II

ORACIONS IMPLORANT LA BENEDICCIÓ DIVINA PER A LES FEINES

En fer el pa

43. Déu, que mo' l'ha deixat fer aquesta volta, mo'n deix fer per sempre a bastament, per naltros i totes les criatures del món. Amén.

44. Preguem la Mare de Déu, que mo'n deixi fer molts, que mo'n deixi fer cada volta que en tenguem falta.

45. Déu que mo' n'ha deixat fer aquesta volta mo'n deixi per totes ses altres a bastament, que no en falti mai per ninguna criatura del món. Amén Jesús.

46. Déu ho creixi i ho multipliqui en molt de bé. Déu que mo' n'ha donat per aquesta volta mo'n doni per sempre, que no en falti mai ni a moros ni a cristians. Amén.

47. Déu el creixi i el multipliqui en molt de bé, i la Mare de Déu, que mo' n'ha donat per aquesta volta mo'n do per totes ses altres a bastament; que no en falti mai per naltros ni per ninguna criatura del món. Amén.

48. Déu el vulgui i el multipliqui.

49. En nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Déu et creixi i et multipliqui i sigues tan ben assortat com Maria és pura de pecat i plena de gràcia. Amén.

50. En nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Amén Jesús. Déu el creixi i el multipliqui i li doni la seua santa gràcia i benedicció. Amén.

51. Un Parenostro a sant Gaietà, que és pare de pobres; que sia pare de providència i mos proveeixi i gràcia mos do que passar, en aquesta vida i en la glòria, i a l'altra.

52. Un Parenostro a sant Gaietà, que és pare nostro i de providència.

53. Jesús del Sagrari, veniu al meu cor. Jo us ofereix totes

ses meues bones obres que he fet i que faré; per part de Maria Santíssima, faceu que em surti molt bé.

En fer les matances

54. Ara resarem un Parenostro perquè tot el que hem fet sia molt bo i puguem procurar per més (Parenostre...)

55. Bon dia, bon osser i bones endreces.

56. Déu faci que tot això que hem fet surti molt bo i tenguem salut per gastar-ho i per procurar per més.

En sembrar

57. Déu faci que en puguem coir molt!

58. Déu faci que plogui prompte i que la Mare de Déu ens ajud!

59. Déu faci que aquesta aigua siga bona i profitosa!

CAPÍTOL III ORACIONS PER A ACTES ESPECÍFICAMENT RELIGIOSOS

Per a un nadó

60. Déu el faci bo, i ben assortat, i que per bé hagi vengut

al món.

Per batejar un infant

61. Criatura de Déu, jo et batii en nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant.

En entrar a l'església

62. Oh porta de mi sagrada (?), oh casa de mi aldat (?), vénc a prendre aigua beneita per esborrar es meu pecat. Oh enemic, fes-te enrera, no em temptassis el cor meu, que he vengut avui a missa, per estar en gràcia de Déu.

63. Germanet (?), porta sagrada, portal de benignitat, vénc a buscar aigua beneita per esborrar es meu pecat. Vés-te'n d'aquí, tu, maldit, no em temptassis lo cor meu, que vénc per aigua beneita per estar en gràcia de Déu.

A l'Elevació

64. Oh Hòstia!, estau consagrada en mans de qui estau posada en carn i en sang en forma d'infant; l'ànima us encoman, que dianye no me l'haja i el pecat no me l'engany.

65. Oh «caliç» tan excel·lent, dalt de la creu valerosa, aquella sang tan poderosa que «derramàreu» per la gent, guardau-me'n una goteta per la meua ànima. Amén.

En sortir de l'església

66. Bon Jesús, jo us gir s'esquena, no me la giràsseu Vós, per la sang que «derramàreu» per nosaltres pecadors.

67. Oh Senyor!, jo us gir s'esquena, no me la giràsseu Vós, per sa sang que «derramàreu» per nosaltres pecadors.

Adéu, mare de Déu; Mare de Déu, adéu; donau-mos salut i vida per tornar davant Vós.

Davant d'un mort

68. Nostro Senyor l'espero a l'hora de la salvació i mos espero a nosaltres quan hora sia. Déu li sia en bona ajuda.

Oferiment del rosari

69. Maria Santíssima, del Santíssim Rosari, despertau-me la memòria i enceneu-me la voluntat en bon esperit fervorós, que hem d'alabar i contemplar els misteris d'avui.

70. Aquesta part de Rosari que hem resat sia dita, oferida i presentada davant Maria Santíssima i son filllet preciós i que també serveixi per les ànimes del Purgatori; elles ara i sempre d'aquest món se n'aniran. Amén.

71. Jesús, Josep i Maria, vós sou fill, espòs i mare, i en gràcia divina i virginitat sou vós; en ses mans us ofereix el rosari de «Dios». Faceu-ne part a vostre fill, a sant Josep, vostre espòs; també faceu-mos-en a tots part del cel, Verge Maria, que després d'aquesta vida puguen veure-us i «gosar»-vos.

CAPÍTOL IV

ORACIONS PER A MOMENTS DE PERILL

En haver-hi tempesta

72. Santa Bàrbara gloriosa, Déu mos guard de trons i llamps i de coses espantoses.

73. Déu mos guard de trons i llamps i de coses espantoses.

74. Santa Bàrbara gloriosa, lliurau-mos de trons i llamps i de coses espantoses.

75. Santa Bàrbara gloriosa, Déu mos guard de trons i llamps.

76. Santa Bàrbara bendita, que en cel estava escrita, Déu mos guard de trons i llamps i de tota cosa maldita.

77. Santa Bàrbara gloriosa, Déu mos guard de trons i llamps i de morir sense confessió.

78. Santa Bàrbara bendita, en el cel està escrita, Déu mos guard de trons i llamps i de coses de ses pites (?).

79. Santa Bàrbara donzella, lliurau-mos de la centella, i als esclaus de Jesús lliurau-mos, oh Bon Jesús.

80. Santa Bàrbara va per camps tota vestida de blanc, amb llum de l'Esperit Sant. L'Esperit Sant li va dir: «Santa Bàrbara, què fas aquí?». «Veig dos «bultos» a venir, un de trons, s'altre de llamps i m'agafen tot d'espants.»

En aquesta font divina no hi canta gall ni gallina; es dimonis en la pena, es cristians en la creu. Parenostro. Amén. Jesús.

81. Sant Marc i santa Creu, ni en vida ni en mort no ens desempareu i guardau-mos d'aquest mal temps que es veu.

82. Sant Marc, santa Creu, santa Bàrbara, no em desempareu (tres vegades).

83. Sant Marc, santa Creu, santa Bàrbara, no em deixeu.

84. Dalt sa cova del vent hi ha un ase valent, amb una mà en el disturbie i s'altre en es senaió, i esmolant es destraló, per tair es coll a un mart i allí hi ha un baluard (No consideram aquests mots rituals com oració, però ens la donarem com a tal. L'anotam aquí com un fet il·lustratiu. La comentarem més en un altre apartat).

Per amainar els remolins de vent

85. Remolí, remolí, bannya de garroví; vet aquí la creu de Déu. Fuig, fuig, que no hi ha res teu, que tot és meu i de la mare de Déu.

86. Remolí, vés-te'n d'aquí, que tu a casa no vendràs, ni de nit ni de dia. Amén.

Fent camí de nits

87. Per aquest camí me'n vaig, de Déu sia admès, acompanyada d'àngels trenta-tres. No hi hagi ningú lligat ni pres ni de cap mala llengua sorprès. Sa creu de sant Pere mos gordi de davant i de darrera; sa creu de sant Blai mos gordi de por i d'esglai, i as mantellet de Maria abrigadeta que jo hi sia.

Per tallar un fibló

88. (Hem trobat la persona que coneixia aquesta oració, però tot i la nostra pesada insistència, no hem pogut aconseguir-la. L'explicació que ens han donat és que aquesta oració sols es pot dir en el moment d'aquest perill. Si se'n fa ús indegut, perd el seu efecte.

Es transmet per tradició oral, com totes les altres, però sols la sap una persona de cada família, que l'ensenya a una altra, dient-la una sola vegada, quan es veu en perill de mort.

També la sabien els patrons d'embarcacions, que la deien quan veien venir el fibló, al mateix temps que tallaven el vent amb unes tises).

Finalment, hem d'agrair la inestimable col·laboració de na Rosa Vallès Costa, a qui presentarem aquest treball i ens va proporcionar aquesta oració per tallar els fiblons. És aquesta:

«La Mare de Déu va pel camp a l'Esperit Sant suplicant: no puc dormir, veig culebres a venir, una és de foc, s'altra de llamp, s'altra de tempestat; per allí on passarà pa ni vi no deixarà ni criatura ninguna. Callau, ma mare, callau, que el fibló jo curtaria; el fibló jo curtaré en nom de Déu i de Maria».

Una vegada recitada l'oració, s'agafen les tises i es talla cap a les mangueres o fiblons de mal temps. El remei és instantani: encara que ploqui, la tempestat i el mal temps queden conjurats.

CAPÍTOL V

ORACIONS MOLT ESPECÍFICS

Per trobar una cosa perduda

89. Dimoni, amolla això, que no és teu ni meu, que és de la Mare de Déu (es repeteix, tot buscant, fins que es troba allò que s'havia perdut).

90. Santa Elena i sant Vingut, deixau-me trobar lo que he perdut.

91. Resaré un Parenostro a sant Joan de la virtut perquè em deixi trobar lo que he perdut.

Per posar una lloca

92. Sant Antoni gloriós, una lloca vui posar i m'han de sortir tot polles a no ser un gall per cantar.

Per treure una busca de l'ull

93. Tenc una busca dins s'ui. La hi tenc i no la hi vui; Fillet de la Verge Maria, que me la tregui en seguida.

En trobar-se tota la família junta

94. Déu mos ha ajuntat aquí, que ens ajunti igual a la Santa Glòria.

JOAN JOSEP GUASCH TORRES
CATALINA RIPOLL PALERM
VICENT J. TORRES MORA

Dibuixos de Francolí